

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ПРОДУКТ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті подано системний аналіз концепції інформаційного суспільства з погляду його формування під впливом інформаційних технологій, масштабного збільшення обсягів інформації та розповсюдження накопичених знань. Розглянуто економічні та соціокультурні критерії оцінювання інформаційного суспільства як історичної фази розвитку людської цивілізації. Окремо порушено питання глобалізації та націоглобалізації в світі. Зроблено акцент на перебігу цього процесу в Україні. Питання впливу культури Америки та Росії висвітлено крізь призму загальносвітової тенденції глобалізації. Підкреслено, що блоги в Україні є однією з ознак націоглобалізації. Досліджено специфіку збереження бутності української культури в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформація, Інтернет, глобалізація, націоглобалізація, Україна.

I. Вступ

Епоха бурхливого розвитку інформаційних технологій докорінно змінила суспільство. Відбувся злам медіаімперій. Імперія писемності поступилася місцем імперії зображення. Мистецтво впливати поняттями та аргументами замінилося мистецтвом впливу образами. Зображення займає все більше місця в сучасних мас-медіа. Дослідники з теорії комунікації переконують, що культура інтерпретації писемних текстів закінчується, а на зміну їй приходить неповторна у своїй простоті культура споживання. Адже книжки вчать думати, а екран – маніпулювати.

Ще з часів бароко образи починали “тиснути” на свідомість людей. В епоху, коли архітектурні форми стрімко набували орнаментального характеру (який згодом усе ж було визнано надмірним), навіть готичні споруди, які відрізняються граничною стриманістю, також ставали пишнішими. За цією тенденцією пішли й ремісники, які намагались якомога яскравіше презентувати свої вироби, що віддалено нагадувало прообраз сучасних вітрин магазинів. Ця особливість уже тоді розвивала техніку погляду людини. Кульмінацією цієї тенденції сьогодні можна назвати відеокліпи – синтез зору та слуху. Усе, що раніше являло собою окремі витвори мистецтва (музика, живопис, кіно), сьогодні стало одним цілим – медіа. Якщо до ХХІ ст. продукти творчості людини вимагали високого культурного рівня для розуміння, то тепер усе це мас-медіа подають у спрощеному вигляді.

Інформаційні технології досягли рівня, за якого будь-які технічні ноу-хау за кілька років стають надбанням усієї планетарної громадськості. У цих умовах сформувалась і

сучасна журналістика – універсальна, поліформатна, розважальна. Споживачем такого продукту стало інформаційне суспільство.

Тенденції розвитку інформаційного суспільства вичерпно досліджено українськими та зарубіжними вченими. Зокрема, основоположниками теорії вважають американських учених: Клода Шеннона, Норберта Вінера, Джона фон Неймана, Алана Тьюринга, а також радянського математика Андрія Колмогорова. Філософське підґрунтя інформаційного суспільства сформували Ж. Бодрійяр, К. Поппер та інші ідеологи, такі як З. Бжезинський, Ф. Фукуяма й Д. Белл. Аналітично осмислювали ці та інші теорії відомі російські дослідники Д. Іванов, М. Моїсєєв і Б. Марков.

II. Постановка завдання

Мета статті – висвітлити основні тенденції та умови розвитку інформаційного суспільства, простежити роль глобалізації та націоглобалізації в цьому процесі; з'ясувати вплив загальносвітових тенденцій на українські реалії.

III. Результати

Більшість історичного процесу розвитку людства інформацію добували відповідні інстанції та спеціально підготовлені для цього люди – журналісти. З поширенням Інтернету інформацію змогли добувати всі без винятку. Як зазначає російський дослідник теорії інформаційного суспільства Б. Марков, сьогодні інформації більше ніж достатньо. Усі знають про все. Але при цьому інформація зовсім не стає стимулом дії. Її циркуляція стала самоціллю [2, с. 458]. Інформація зв'язує людей у єдине світове товариство.

Однак досить наївно вірити в лібералізацію політики поширення інформації в Інтер-

неті. “Світова мережа володіє власними принципами селекції й формує користувачів. Інтернет розділяє суспільство на численні дрібні угруповання за інтересами. При цьому перетинаються межі національних держав, і ці групи віднині не захищають політичних інтересів, які завжди були інтересами своєї батьківщини”, – додає Б. Марков [2, с. 503].

Дослідник зазначає, що класична схема комунікативного процесу являє собою пірамідальну форму, на вершині якої розташований комунікатор. В Інтернеті ж схема побудована навпаки – багато тих, хто говорить, і мало тих, хто слухає.

Загалом же у розвитку Інтернету простежуються дві загальні тенденції: інтернаціоналізація – формування світової мережі та регіоналізація – розповсюдження внутрішніх мереж. Відмінність регіонального й глобального реалізується як відмінність локальних і глобальних мереж. Таку саму картину можна спостерігати й у світових процесах розвитку суспільства. Сьогодні людство надзвичайно збентежене ефектом глобалізації, яка, на думку багатьох учених, приховує в собі загрозу для культурної ідентичності народів світу.

Інші ж дослідники переконані, що глобалізація є абсолютно позитивною тенденцією, з якою людство прийде до загальносуспільного згуртованого життя. Прийнято вважати, що найбільше глобалізація виявляється у двох державах – США, де інформація – це продукт, який найбільше продається, та Японії, яка подарувала людству прогресивний технологічний розвиток. Російський дослідник М. Моїсєєв у статті “Інформаційне суспільство: можливість і реальність” відповідно ідентифікує вищезгадані держави як еталони двох протилежних цивілізацій: техногенної та традиційної: “Для першого типу цивілізацій характерне прагнення до ефективного використання ресурсів, пошуку революційних технічних рішень, організаційних інновацій. Для другого – до відтворення самого себе. Першому властиве тяжіння до незалежності особистості й індивідуалізму. У другого переважає пріоритет колективу та громадський початок” [3, с. 432]. Відповідно автор визначає такі цивілізації як євроамериканські та східні.

Отже, людство живе в умовах глобалізації, яка є наслідком уже не державних інститутів та індивідів, а універсальних структур: комунікації, інформації, грошей і техніки. Глобалізація мас-медіа, господарства та економіки останніми роками посилилась під впливом Інтернету, і тепер стає очевидним, що вона суперечить демократичному проекту, який спирається на ідею національної держави.

Відбувається глобалізація не тільки культури, а й усіх аспектів життєдіяльності. Зокрема, постає питання щодо глобалізації моралі. Якщо мораль стає абсолютною та універсальною, то хто ж судитиме таку мораль? Економічною глобалізацією є безпосередньо прив’язка до курсу долара та впровадження євро в країнах Європейського Союзу.

Небезпека в тому, що ці форми призводять до резонансу, “розігріву” світу до точки розжарення. Ознаками є екологічні та технічні катастрофи, фінансові й економічні кризи, акти тероризму і, нарешті, комп’ютерні віруси. Тероризм, біржова криза, СНІД, електронні віруси – усе це пов’язано й переходить одне в інше [8].

Прихильники ж другої концепції, серед яких відомий американський дослідник М. Кастельс, якого прийнято вважати одним з перших розробників теорії інформаційного суспільства, переконують у необхідності націоглобалізації та гетерогенізації – намаганнях країн світу захистити свою бутність, не розчинитись у глобалізації [7].

Цю тенденцію можна спостерігати в будь-якій сфері культури та буденного життя. Яскравим прикладом буде утворення Боллівуду на базі індійського кінематографу. За американськими лекалами, але з місцевим колоритом.

Коли пострадянський глядач дивиться американський фільм, він сприймає його як голлівудську казку: дорогі автомобілі, брендовий одяг, яскраві посмішки – всі ті атрибути, які недосяжні для більшості пересічних громадян країн СНД. У європейців же таке відображення дійсності викликає здивування: “Чому герої фільму їздять на автомобілях Ford, а не Mercedes-Benz, адже останні вважаються якіснішими та більш престижними? Чому вдягають повсякденні речі, коли можна одягатися більш вишукано у європейські бренди світової якості?” Для усунення такого дисонансу постала необхідність адаптувати американські фільми для європейського глядача: перезнімати одні й ті самі сцени, але з європейськими автомобілями, європейським одягом тощо.

Цікавим чином відбувається процес націоглобалізації в Україні, який вписується в загальносвітову тенденцію. З одного боку, держава відкрила екрани для американської та європейської продукції, з іншого – відчувається величезний вплив з боку Росії. Без сумніву, події останніх років значно знизили його інтенсивність, але більше ніж триста років традицій та примусової русифікації не можуть зникнути одразу й безслідно. На українському медіаринку досі залишаються численні російські інформаційні продукти: серіали, концерти, музика тощо. Російському впливу задається суттєвий супротив, тоді

як американський, навпаки, захочується. Це є особливістю України в загальному процесі глобалізації.

Для порівняння: у самій Росії поряд з відкритістю світу також намітилася тенденція до національної своєрідності, якісно нового характеру набула регіоналізація. У російських засобах масової комунікації істотно трансформувалася проблема домінантності: якщо раніше домінувала офіційна точка зору й офіційна культура, то сьогодні телеглядачі відчують великий вплив чужої культури, і перш за все американського кіно [2, с. 505]. Щоправда, з упровадженням світових санкцій та наслідками агресії проти України медійна картина Російської Федерації починає знову повертатись у бік радянського минулого – сталінської культурної завіси й жорсткої цензури.

Україна ж не втрачає можливості виділитись і в націоглобалістичному процесі. Надзвичайну увагу почали приділяти всьому українському: від вітчизняних виробників побутових приладів та одягу до українського кіно та музики.

Разом з тим тенденція глобалізації призвела до загальносвітового розмиття журналістської діяльності. Іншими словами, професія втратила свою чітку визначеність. Раніше друкована періодика, радіо й телебачення були єдиними засобами масової інформації, середовищем продукування та розповсюдження новинних і аналітичних відомостей. Сьогодні кожний з класичних ЗМІ трансформувався й поруч з традиційною формою впровадив власну онлайн-версію. У цих умовах надзвичайно важливу роль почали відігравати блоги.

Проблема полягає в тому, що процеси націоглобалізації в Україні надмірно політизовані. Тож протиставлення самобутнього й архаїчного має бути тактовним, щоб уникнути ситуації, за яких країна осміює саму себе.

Свого часу для скорішого виходу з великої депресії в Америці дали потужний позитивний поштовх населенню, одним з проявів якого став Голлівуд. Своєрідна тенденція “золотого сну” починає виявлятися і в Україні. Переважно в інформаційних продуктах блогерів. Без сумніву, вони нагадують країні про її нагальні проблеми, але разом з тим наголошують на твердій і непохитній необхідності побудувати гідну європейську державу. Саме в цьому й виявляється ще одна ознака української націоглобалізації.

IV. Висновки

Упродовж історії розвитку людина вихувалась у межах писемної культури. Зміна цієї медіаімперії на образну передбачає культивування здібностей, відмінних від інтелектуальних. Тенденцію до споживання

посилює ефект глобалізації, який є похідним від діяльності універсальних структур: техніки, грошей, інформації та комунікації. Рухом супротиву загальносвітовій тенденції є націоглобалізація – прагнення народу зберегти бутність та автентичну культуру. Примітним чином, обидві тенденції відбуваються в Україні. З одного боку, держава зазнає впливу американської та (останнім часом обмежено) російської культур, а з іншого – відстоює традиції нації. Особливість сучасного інформаційного суспільства – перетворення сукупності цивілізацій на одну систему, але не цивілізацію. Етапом переходу до інформаційного суспільства є суспільство ризику, коли наявні риси бажаного суспільства, але люди не готові його прийняти.

Результати дослідження можуть бути використані для подальшого розгляду теорій розвитку інформаційного суспільства та перебігу цього явища в розвинутих країнах світу.

Список використаної літератури

1. Иванов Д. Общество как виртуальная реальность / Д. Иванов // Информационное общество : сборник. – Москва : АСТ, 2004. – С. 355–427.
2. Марков Ю. Человек в эпоху масс-медиа / Ю. Марков // Информационное общество : сборник. – Москва : АСТ, 2004. – С. 452–507.
3. Моисеев Н. Информационное общество: возможность и реальность / Н. Моисеев // Информационное общество : сборник. – Москва : АСТ, 2004. – С. 428–451.
4. Інформаційне суспільство [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інформаційне_суспільство.
5. Baudrillard J. Requiem pour les m'edias / J. Baudrillard // Pour une critique de l'economie politique du signe. – Paris : Editions Gallimard, 1972 – P. 200–228.
6. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting / D. Bell. – Basic Books, 1976. – 616 p.
7. Castells M. The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and Culture / M. Castells. – Wiley-Blackwell, 2009. – Vol. I. – 656 p.
8. Jameson F. Postmodernism and Consumer Society / F. Jameson. – 1982.
9. Naisbitt J. High Tech High Touch: Technology and Our Search for Meaning / J. Naisbitt. – Broadway, 1999. – 288 p.
10. Webster F. Theories of Information Society / F. Webster. – 3-rd ed. – Routledge, 2006. – 312 p.
11. Weiler K. Web media / K. Weiler, K. Mauer. – Salzburg, 2002. – 15 p.

Стаття надійшла до редакції 09.06.2016.

Куля А. Э. Информационное общество как продукт развития информационных технологий

В статье предлагается системный анализ концепции информационного общества с точки зрения его формирования под влиянием информационных технологий, масштабного увеличения объемов информации и распространения накопленных знаний. Рассматриваются экономические и социокультурные критерии оценки информационного общества как исторической фазы развития человеческой цивилизации. Отдельно выносятся вопросы глобализации и нациоглобализации в мире. Делается акцент на ходе этого процесса в Украине. Вопрос влияния культуры Америки и России раскрывается сквозь призму общемировой тенденции глобализации. Подчеркивается мысль, что блоги в Украине являются одним из признаков нациоглобализации. Исследуется специфика сохранения бытности украинской культуры в условиях развития информационного общества.

Ключевые слова: информационное общество, информация, Интернет, глобализация, нациоглобализация, Украина

Kulia A. Information Society as Product of Information Technologies

Research methodology. *In order to determine information society as a product of communication technologies a research methodology of the leading theoreticians of the theory of information society and media communications was considered. The typical methods are: surveillance of technology impact on human life, research of the results of large-scale spread of the Internet and interference of communication in everyday life.*

Results. *Throughout history of development man brought up as part of written culture. Changing this media empire in figurative involves cultivating abilities other than intellectual. The trend of absorption enhances the effect of globalization, which is derived from the activities of universal structures, equipment, money, information and communication. Movement resistance is global trends of national globalization – the desire of the people to keep tenure and authentic culture. Notable way, both tendencies taking place in Ukraine. On the one hand, the state is exposed to American and (recently limited) Russian cultures and on the other hand traditions defending the nation. The peculiarity of the modern information society is transforming civilizations together in one system but not civilization. Stage transition to an information society is a society of risk when there are desirable features of society, but people are not ready to accept it.*

Novelty. *The modern conception of information society is considered. The article traces main trends in formation and development of mass communication, and opinions of leading scientists on the processes of globalization and national globalization.*

The practical significance. *The results of the investigation can be used for further study of information society and question of influence of globalization and national globalization.*

Key words: information society, information, internet, globalization, national-globalization, Ukraine.